

ТЕОРІЯ ТА ФІЛОСОФІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2022-1-01>

УДК 35

Дмитро Васильович Карамішев

*доктор наук з державного управління, професор,
заступник директора ННІ «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, м. Харків, Україна
<https://orcid.org/0000-0003-1617-3240>*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ З ПИТАНЬ ОБОРОНИ ТА ЖИТТЄЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. Здійснено огляд законодавства щодо оборони України, функціонування Збройних Сил України та Сил територіальної оборони Збройних Сил України, а також організації національного спротиву в умовах воєнного стану. Обґрунтовано організаційно-правові засади інституціоналізації діяльності органів державної влади і військового управління у напрямі реалізації державної політики цивільно-військової взаємодії в умовах воєнного стану шляхом розв'язання комплексу міжвідомчих питань щодо оборони країни, організації та розвитку системи життєзабезпечення Збройних Сил України. Також акцентовано увагу на вирішенні проблемних питань життєдіяльності цивільного населення з використанням військових та невійськових сил і засобів в умовах воєнного стану. Сформульовані висновки й пропозиції, а також окреслені напрями перспективних наукових досліджень щодо функціонування та вдосконалення системи життєзабезпечення Збройних Сил України в умовах воєнного стану.

Ключові слова: *Оборона України, воєнний стан, Збройні Сили України, Сили територіальної оборони Збройних Сил України, національний спротив, цивільно-військове співробітництво та взаємодія, життєзабезпечення Збройних Сил України.*

Як цитувати: Карамішев Д. В. Організаційно-правові засади цивільно-військової взаємодії з питань оборони та життєзабезпечення збройних сил України в умовах воєнного стану. *Державне будівництво*. 2022. № 1(31). С. 6–20. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2022-1-01>

In cites: Karamyshev, D.V. (2022). Organizational and legal principles of civil-military interaction in issues of defense and life support of the armed forces of Ukraine under the conditions of the state of martial. *State Formation*, 1(31), 6–20. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2022-1-01> [in Ukrainian].

© Карамішев Д. В., 2022

Оборона України базується на готовності та здатності органів державної влади, усіх складових сектора безпеки й оборони України, органів місцевого самоврядування, єдиної системи цивільного захисту, національної економіки до переведення, за необхідності, на функціонування в умовах воєнного стану та відсічі збройній агресії, а також готовності населення і території держави до оборони [3].

Законом України «Про правовий режим воєнного стану» визначено зміст правового режиму воєнного стану, порядок його введення та скасування, правові засади діяльності органів державної влади, військового командування, військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій в умовах воєнного стану, гарантії прав і свобод людини й громадянина [1].

Такий особливий правовий режим передбачає комплекс дій, що застосовуються в разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності й полягає у наданні відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування відповідних повноважень, необхідних для усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності.

На виконання Закону України «Про правовий режим воєнного стану» для здійснення керівництва у сфері забезпечення оборони, громадської безпеки і порядку, указом Президента України утворені військові адміністрації [6]. Зокрема, у ст. 4 відповідного Закону зазначено, що на територіях, на яких введено воєнний стан, для забезпечення дії Конституції та законів України, забезпечення разом із військовим командуванням запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, оборони, цивільного захисту, громадської безпеки і порядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян можуть утворюватися тимчасові державні органи – військові адміністрації [1].

Спрямування, координацію та контроль за діяльністю обласних військових адміністрацій з питань забезпечення оборони, громадської безпеки і порядку, здійснення заходів правового режиму воєнного стану здійснює Генеральний штаб Збройних Сил України, а з інших питань, у межах своїх повноважень – Кабінет Міністрів України [Там само].

Метою дослідження є обґрунтування організаційно-правових засад інституціалізації діяльності органів військового управління і структур

цивільно-військового співробітництва у напрямі реалізації державної політики цивільно-військової взаємодії в умовах воєнного стану шляхом розв'язання комплексу міжвідомчих питань щодо оборони країни, організації та розвитку системи життєзабезпечення Збройних Сил України, а також у вирішенні проблемних питань життєдіяльності цивільного населення з використанням військових та невійськових сил та засобів в умовах воєнного стану та обґрунтування наукових висновків і пропозицій щодо її удосконалення.

Аналіз літературних джерел свідчить про наявність проблемних питань та неформованість механізмів цивільно-військового співробітництва: Б. Бернадський, Н. Васюкова, С. Денисенко, Р. Додонов, Ю. Калагін, В. Коваленко, І. Коропатнік, В. Кушнір, Р. Лиман, В. Настюк, О. Ноздрачов, О. Оліфіров, С. Петков, І. Рущенко, О. Сальникова, В. Тарасов, В. Хміля, Р. Шаповал, І. Шопіна та ін.

Органи державної влади та органи військового управління наділені певними повноваженнями та функціями у сфері оборони України в умовах воєнного стану щодо відсічі збройній агресії, а також готовності населення і території держави до оборони [3].

Кабінет Міністрів України, як колегіальний, вищий орган виконавчої влади України:

- визначає потреби в оборонних витратах, забезпечує виконання затвердженого Верховною Радою України Державного бюджету України щодо фінансування заходів у сфері оборони у визначених обсягах;
- організовує розроблення і виконання державних програм розвитку Збройних Сил України, інших військових формувань та розвитку озброєння і військової техніки, інших програм (планів) з питань оборони;
- здійснює передбачені законодавством заходи у сфері оборонних закупівель для потреб Збройних Сил України, інших військових формувань, а також заходи з мобілізаційної підготовки та мобілізації, територіальної оборони, створення державного матеріального резерву, резервного фонду грошових коштів, інших резервів для забезпечення потреб оборони держави [3].

Міністерство оборони України, як головний орган у системі центральних органів виконавчої влади із забезпечення реалізації державної політики у сфері оборони:

- бере участь у формуванні та реалізації державної політики з питань оборони і військового будівництва, підготовці проектів законодавчих та інших нормативних актів у сфері оборони, забезпечує їх виконання у Збройних Силах

України, у встановленому порядку координує діяльність державних органів та органів місцевого самоврядування щодо підготовки держави до оборони;

– забезпечує належний рівень боєздатності, укомплектованості, бойової та мобілізаційної готовності і підготовки Збройних Сил України;

– бере участь у формуванні оборонного бюджету, забезпеченні функціонування національної економіки та державного управління в особливий період, звітує перед Кабінетом Міністрів України про використання виділених коштів;

– виступає, відповідно до визначених Генеральним штабом Збройних Сил України потреб, вимог та пріоритетів, державним замовником при здійсненні оборонних закупівель, а також на поставку матеріальних цінностей до мобілізаційного резерву Збройних Сил України;

– встановлює порядок розроблення, прийняття, внесення змін, скасування, відновлення дії, оприлюднення, запровадження та застосування військових стандартів;

– здійснює в межах своєї компетенції міжнародне співробітництво за воєнно-політичним, військово-технічним та іншими напрямками, а також з питань цивільно-військових відносин з відповідними органами інших держав та міжнародними організаціями;

– забезпечує взаємовідносини Збройних Сил України з державними органами, громадськими організаціями та громадянами, реалізує інші повноваження, що випливають з цього та інших законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України у сфері оборони [3].

Генеральний штаб Збройних Сил України є головним органом військового управління з планування оборони держави, стратегічного планування застосування Збройних Сил України та визначених сил і засобів інших складових сил оборони, координації і контролю за виконанням завдань у сфері оборони органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та силами оборони у межах, визначених законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України.

Він визначає потреби в особовому складі, озброєнні, військовій техніці, матеріально-технічних, енергетичних, фінансових, інформаційних ресурсах, продовольстві, земельних і водних ділянках, комунікаціях, фондах та майні, необхідних для належного виконання завдань Збройними Силами України та іншими військовими формуваннями, контролює повноту і якість їх отримання [3].

Інші військові формування, утворені відповідно до законів України, та відповідні правоохоронні органи здійснюють разом із Збройними Силами України підготовку та забезпечують готовність до спільних дій з метою оборони, беруть участь у створенні єдиної системи управління та всебічного забезпечення на особливий період.

Міністерства, центральні та інші органи виконавчої влади у взаємодії з Міністерством оборони України у межах своїх повноважень:

- організують і забезпечують виконання законодавства у сфері оборони, сприяють Збройним Силам України у виконанні ними завдань, здійснюють їх належне забезпечення за напрямками діяльності;

- беруть участь у формуванні та реалізації державних програм розвитку Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, та правоохоронних органів, розвитку озброєння і військової техніки, інших програм (планів) з питань оборони;

- забезпечують здійснення оборонних закупівель, організують розроблення та виконання програм із створення нових і модернізації наявних зразків озброєння та військової техніки, військового майна, створення виробничих потужностей для їх випуску, набуття досвіду у сфері науки, техніки і технологій та впровадження його у виробництво оборонної продукції.

Підприємства, установи та організації усіх форм власності виконують державні контракти (договори), укладені за результатами проведення оборонних закупівель, в тому числі проводять наукові дослідження та виконують розробки у сфері оборони [3].

Законом України «Про Збройні Сили України» визначено повноваження органів державної влади та органів військового управління щодо Збройних Сил України [4].

Зокрема, Кабінет Міністрів України:

- організує підготовку та реалізацію загальнодержавних програм розвитку Збройних Сил України, озброєння та військової техніки, інших державних програм стосовно Збройних Сил України, державного оборонного замовлення на поставку (закупівлю) продукції, виконання робіт, надання послуг для потреб Збройних Сил України, створення недоторканих та мобілізаційних запасів;

- забезпечує постачання Збройним Силам України озброєння, військової техніки, енергетичних, матеріально-технічних та інших ресурсів і майна, надання послуг та їх фінансування в обсягах, що необхідні для ефективного виконання Збройними Силами України покладених на них завдань і функцій;

– регулює економічну та господарську діяльність та визначає порядок фінансування Збройних Сил України за рахунок благодійних пожертв фізичних та юридичних осіб для забезпечення бойової, мобілізаційної готовності, боєздатності і функціонування Збройних Сил України;

– здійснює відповідно до Конституції і законів України контроль за діяльністю Збройних Сил України та інші повноваження щодо забезпечення бойової, мобілізаційної готовності, боєздатності і функціонування Збройних Сил України [4].

Міністерство оборони України:

– забезпечує життєдіяльність Збройних Сил України, їх функціонування, постачання озброєння та військової техніки, підтримання справності, технічної придатності та модернізації зазначеного озброєння і техніки, матеріальних, фінансових, інших ресурсів та майна згідно з потребами, визначеними Генеральним штабом Збройних Сил України в межах коштів, передбачених Державним бюджетом України, і здійснює контроль за їх ефективним використанням, організовує виконання робіт і надання послуг в інтересах Збройних Сил України;

– взаємодіє з органами державної влади та громадськими організаціями, контролює дотримання законодавства у Збройних Силах України;

– здійснює в межах своєї компетенції міжнародне співробітництво за воєнно-політичним, військово-технічним та іншими напрямками, а також з питань цивільно-військових відносин з відповідними органами інших держав та міжнародними організаціями;

Забезпечення окремих видів діяльності Збройних Сил України може проводитися державними підприємствами, що створюються у встановленому порядку Міністерством оборони України [4].

Підготовка Збройних Сил України до виконання покладених на них Конституцією України завдань, організація та забезпечення їх виконання, підтримання на належному рівні бойової і мобілізаційної готовності та боєздатності, виховна робота, збереження життя і здоров'я особового складу, забезпечення законності та військової дисципліни у Збройних Силах України здійснюються органами військового управління, командирами і начальниками всіх рівнів відповідно до вимог Конституції України та законів України, інших нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері оборони.

Фінансування Збройних Сил України здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України. Фінансування Сил спеціальних операцій

Збройних Сил України здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України, які виділяються Міністерству оборони України окремим рядком на утримання Сил спеціальних операцій Збройних Сил України, а також інших джерел, передбачених законодавством. Фінансування Збройних Сил України може здійснюватися додатково за рахунок благодійних пожертв фізичних та юридичних осіб у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України [4].

Щодо повноважень військових адміністрацій стосовно їх діяльності щодо забезпечення обороноздатності держави в особливий період, відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану», вони здійснюються в порядку, визначеному законами України для здійснення повноважень відповідних місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування, з урахуванням особливостей, встановлених цим Законом [1].

Зокрема, реальна діяльність військових адміністрацій населених пунктів на відповідній території поряд із визначеними загальними повноваженнями передбачає:

- розміщення на договірних засадах замовлень на виробництво продукції, виконання робіт (послуг), необхідних для територіальної громади, на підприємствах, в установах та організаціях;

- надання допомоги власникам квартир (будинків) в їх відбудові у разі пошкодження в результаті проведення бойових дій, терористичних актів, диверсій; організації за рахунок власних коштів і на пайових засадах будівництва, реконструкції і ремонту об'єктів комунального господарства та соціального призначення, житлових будинків, а також шляхів місцевого значення;

- сприяння організації виробництва і поставок у війська підприємствами та організаціями, що перебувають у комунальній власності, замовленої продукції, послуг, енергоресурсів;

- створення відповідно до законодавства комунальних аварійно-рятувальних служб;

- забезпечення в умовах воєнного стану реалізації державних гарантій, визначених законами України.

Спрямування, координацію та контроль за діяльністю обласних військових адміністрацій з питань забезпечення оборони, громадської безпеки і порядку, здійснення заходів правового режиму воєнного стану здійснює Об'єднаний оперативний штаб Збройних Сил України при загальному керівництві Генерального штабу Збройних Сил України, а з інших питань – Кабінет Міністрів України у межах своїх повноважень [1].

За умов введення в Україні Воєнного стану, до надзвичайно важливих завдань держави, які необхідно вирішувати спільно органами влади, органами військового управління і громадянами України слід віднести розбудову цілісної системи територіальної оборони України відповідно до Закону України «Про основи національного спротиву» [5].

Згідно з цим, територіальна оборона складається з військової, цивільної та військово-цивільної складових.

Військова складова територіальної оборони включає органи військового управління, військові частини Сил територіальної оборони Збройних Сил України, інші сили і засоби сил безпеки та сил оборони, які залучаються до виконання завдань територіальної оборони.

Провідна роль в організації та виконанні завдань територіальної оборони належить Силам територіальної оборони Збройних Сил України, до яких належать: Командування Сил територіальної оборони Збройних Сил України; регіональні органи військового управління Сил територіальної оборони Збройних Сил України; бригади Сил територіальної оборони Збройних Сил України; батальйони зі складу бригад Сил територіальної оборони Збройних Сил України.

Цивільна складова територіальної оборони включає державні органи, органи місцевого самоврядування, які залучаються до територіальної оборони.

Військово-цивільна складова територіальної оборони включає штаби зон (районів) територіальної оборони та добровольчі формування територіальних громад, які залучаються до територіальної оборони [5].

Для організації підготовки, підтримки, забезпечення та виконання завдань територіальної оборони на постійній основі функціонують: в органах управління сил безпеки та сил оборони, місцевих органах виконавчої влади – відповідні структурні підрозділи з питань територіальної оборони; в обласних військових адміністраціях – штаби зон територіальної оборони; у районних військових адміністраціях – штаби районів територіальної оборони.

Щодо повноважень органів виконавчої влади та органів військового управління у сфері національного супротиву, слід зазначити таке.

Відповідно до ст. 8 Закону України «Про основи національного спротиву» Кабінет Міністрів України: спрямовує і координує роботу центральних та інших органів виконавчої влади з питань національного спротиву, а також затверджує Положення про добровольчі формування територіальних громад [7] і визначає Порядок організації, забезпечення та

проведення підготовки добровольчих формувань територіальних громад до виконання завдань територіальної оборони [8].

Міністерство оборони України організовує та забезпечує в межах відповідних видатків належне фінансування і ресурсне забезпечення Сил територіальної оборони Збройних Сил України, Сил спеціальних операцій Збройних Сил України та заходів підготовки громадян України до національного спротиву, накопичення озброєння, військової, спеціальної техніки, інших матеріальних ресурсів у непорушному запасі та мобілізаційному резерві для виконання завдань територіальної оборони, а також формує та вносить у встановленому порядку пропозиції щодо обсягів фінансового забезпечення національного спротиву.

Інші центральні органи виконавчої влади беруть участь у межах компетенції в реалізації державної політики з питань національного спротиву, а також навчаннях (тренуваннях) з територіальної оборони, забезпечують участь у таких навчаннях (тренуваннях) підприємств, установ і організацій, які належать до сфери їх управління.

Обласні та районні військові адміністрації беруть участь в організації та проведенні заходів національного спротиву, створенні штабу зони (району) територіальної оборони, спрямуванні його діяльності та забезпеченні його функціонування, створенні системи управління територіальної оборони в зоні (районі) територіальної оборони та підготовці громадян України до національного спротиву, а також у здійсненні заходів контролю за створенням, зберіганням та обслуговуванням запасів матеріально-технічних і сировинних ресурсів, передбачених для виконання завдань національного спротиву.

Обласні та районні ради, сільські, селищні та міські ради беруть участь у підготовці та виконанні завдань національного спротиву та забезпечують у межах відповідних видатків місцевих бюджетів належне фінансування заходів національного спротиву місцевого значення та підготовки громадян України до національного спротиву [5].

Щодо повноважень органів військового управління Збройних Сил України, слід вказати наступне.

Генеральний штаб Збройних Сил України здійснює в межах, визначених законодавством України, контроль за підготовкою та станом готовності сил і засобів, які сплановані до виконання завдань територіальної оборони.

Реалізація завдань та функцій щодо організації системи територіальної оборони та території держави покладені на Командування Сил територіальної оборони Збройних Сил України. До основних з них зокрема слід віднести такі:

- організація створення і забезпечення функціонування системи управління територіальною обороною та здійснення контролю за її станом;
- узагальнення потреб в особовому складі, військовій, спеціальній та іншій техніці, озброєнні, боєприпасах, паливно-мастильних, інших матеріально-технічних, енергетичних, фінансових, інформаційних ресурсах, необхідних для розгортання (формування та доукомплектування) військових частин Сил територіальної оборони Збройних Сил України та сил і засобів, які сплановані та/або залучаються до виконання завдань територіальної оборони;
- подання у встановленому порядку Кабінету Міністрів України пропозиції щодо залучення міністерств та інших центральних органів виконавчої влади до навчань (тренувань) з територіальної оборони;
- організація проведення навчань (тренувань), оперативно-польових поїздок з територіальної оборони та підготовки громадян України до національного спротиву;
- організація та підтримка взаємодії з органами військового управління Збройних Сил України, органами управління інших складових сил безпеки та сил оборони, сили і засоби яких залучаються до виконання завдань територіальної оборони;
- визначення напрямів підготовки, затвердження відповідних програм підготовки добровольчих формувань територіальних громад та організація їх реалізації.

Відповідно, регіональний орган військового управління Сил територіальної оборони Збройних Сил України:

- організовує створення та забезпечення функціонування системи управління територіальною обороною у військово-сухопутній зоні відповідальності, здійснює контроль за її станом;
- визначає потребу в особовому складі, військовій, спеціальній та іншій техніці, озброєнні, боєприпасах, паливно-мастильних, інших матеріально-технічних, енергетичних, фінансових, інформаційних ресурсах, продовольстві, земельних ділянках, комунікаціях, фондах та майні, необхідних для розгортання військових частин Сил територіальної оборони Збройних Сил України, що сплановані до виконання завдань територіальної оборони у військово-сухопутній зоні відповідальності;
- організовує проведення навчань (тренувань), оперативно-польових поїздок з територіальної оборони та підготовку громадян України до національного спротиву у військово-сухопутній зоні відповідальності;

– організовує та підтримує взаємодію з питань територіальної оборони з органами управління сил безпеки та сил оборони, які залучаються до виконання завдань територіальної оборони та знаходяться в межах відповідної військово-сухопутної зони відповідальності [5].

Щодо основ підготовки та виконання завдань територіальної оборони, порядку організації управління, взаємодії, підтримки та забезпечення сил і засобів, які залучаються до територіальної оборони, то вони визначаються в Доктрині територіальної оборони, яка затверджується Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України. При цьому, фінансування та матеріально-технічне забезпечення національного спротиву здійснюються за рахунок і в межах коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів, а також з інших не заборонених законодавством України джерел (у тому числі коштів підприємств, громадських організацій, благодійних внесків громадян). До речі, Порядок організації, забезпечення та проведення підготовки добровольчих формувань територіальних громад до виконання завдань територіальної оборони визначається Кабінетом Міністрів України [5].

Організаційно-правові питання цивільно-військового співробітництва, спільної діяльності з координації та взаємодії Збройних Сил України з органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, організаціями та громадянами визначаються спеціальними нормативно-правовими актами [9].

Правовий режим цивільно-військового співробітництва передбачає здійснення комплексу заходів із спільної діяльності Збройних Сил України, інших військових формувань та правоохоронних органів, утворених відповідно до законів України з координації та взаємодії з органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, організаціями та громадянами з метою їх координації та забезпечення умов для виконання покладених на них завдань та функцій, зокрема у вирішенні проблемних питань життєдіяльності цивільного населення з використанням військових та невійськових сил та засобів [10].

У Законі України «Про демократичний цивільний контроль над воєнною організацією і правоохоронними органами держави» від 19.06.2003 р. № 975-IV поняття «Цивільно-військові відносини» визначено, як сукупність правових взаємовідносин між суспільством та складовими частинами Воєнної організації держави, які охоплюють політичні, фінансово-економічні, соціальні та інші процеси у сфері національної безпеки і оборони» [2].

Організація цивільно-військового співробітництва передбачає: своєчасне визначення відповідних об'єктів цивільного середовища; визначення відповідних рівнів взаємодії для посадових осіб військового командування; організацію зустрічей, між посадовими особами військового командування та керівниками об'єктів цивільного середовища; створення системи взаємодії та механізму оповіщення з об'єктами цивільного середовища; визначення принципів та організація системи спільного планування дій, обміну інформацією між військовим командуванням та об'єктами цивільного середовища [9; 11].

Підтримка об'єктів цивільного середовища передбачає: сприяння у відновленні спроможності органів державної влади та самоврядування, установ та організацій здійснювати свої повноваження та виконувати функції; проведення заходів із забезпечення громадської безпеки та порядку, створення умов або військової підтримку (за необхідністю) у проведенні гуманітарних операцій іншими об'єктами цивільного середовища; участь в організації, координації та проведенні заходів щодо задоволення першочергових потреб населення у воді, продуктах харчування, електроенергії, медичному обслуговуванні, праві на освіту та житло; участь у заходах військово-патріотичного виховання молоді; координацію спільних заходів, сприяння органам державної влади та самоврядування у відновленні пошкодженої інфраструктури [Там само].

За умов воєнного стану, розв'язання завдань, спрямованих на налагодження дієвих і ефективних механізмів координації та цивільно-військового співробітництва органів виконавчої влади та органів військового управління з іншими суб'єктами взаємодії (зокрема неурядовими організаціями (у т.ч. міжнародними)), волонтерськими організаціями та рухами, бізнес структурами, іншими громадськими об'єднаннями та органами самоорганізації населення) на рівні обласних та районних військових адміністрацій, а також військових адміністрацій населених пунктів керівниками та посадовими особами відповідних адміністрацій на основі транспарентності та чіткого розуміння оперативних потреб набуває особливо важливого значення та потребує подальших наукових досліджень [12], спрямування яких передусім має зосередитися на формуванні та відпрацюванні алгоритмізованої системи оперативного управління відповідними силами, засобами, допоміжними ресурсами та інструментами на основі міжнародного досвіду реалізації відповідних програм і проєктів, а також стандартів, протоколів, регламентів, правил і процедур, адаптованих до сучасних українських реалій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2015. № 28. ст. 250. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 13.04.2022).
2. Про демократичний цивільний контроль над воєнною організацією і правоохоронними органами держави : Закон України від 19.06.2003 р. № 975-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 10.04.2022).
3. Про оборону України : Закон України від 06.12.1991 р. № 1932-XII (із змінами). Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1992. № 9. ст. 106. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 10.04.2022).
4. Про Збройні Сили України : Закон України від 06.12.1991 р. № 1934-XII (із змінами). Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1992. № 9. ст. 108. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 12.04.2022).
5. Про основи національного спротиву : Закон України від 16.07.2021 р. № 1702-IX (із змінами). Відомості Верховної Ради (ВВР), 2021, № 41, ст. 339. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 10.04.2022).
6. Про утворення військових адміністрацій : указ Президента України від 24.02.2022 р. № 68/2022. *Офіційний Вісник України*. 14.06.2022. № 46. ст. 2500. код акта 111707/202 (дата звернення: 13.04.2022).
7. Про добровольчі формування територіальних громад : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1449. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 12.04.2022).
8. Порядок організації, забезпечення та проведення підготовки добровольчих формувань територіальних громад до виконання завдань територіальної оборони : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1447. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 12.04.2022).
9. Про затвердження Тимчасової настанови з цивільно-військового співробітництва у ході підготовки та застосування Збройних Сил України : наказ Генерального штабу Збройних Сил України від 02.04.19 р. № 131 (дата звернення: 10.04.2022).
10. Настюк В., Коропатнік І., Карелін В. Правовий режим цивільно-військового співробітництва як ефективний засіб забезпечення операції об'єднаних сил. *Право і суспільство*. 2020. № 4. С. 183–189.
11. Сальнікова О., Кушнір В., Процин І. Цивільно-військове співробітництво як елемент системи стратегічних комунікацій. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 7.
12. Карамішев Д. В. Організаційно-правові засади цивільно-військового співробітництва в умовах воєнного стану. *Тези XXII Міжнародного наукового конгресу "Публічне управління XXI століття: в умовах гібридних загроз"*, 27 квітня 2022 р. С. 15–18.

Стаття надійшла до редакції 12.05.2022 р.

Стаття рекомендована до друку 10.06.2022 р.

Karamyshev D. V.

Doctor in Public Administration, Full Professor,

Deputy Director Education and Research Institute of Public Administration

of V.N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0003-1617-3240>

ORGANIZATIONAL AND LEGAL PRINCIPLES OF CIVIL-MILITARY INTERACTION IN ISSUES OF DEFENSE AND LIFE SUPPORT OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE UNDER THE CONDITIONS OF THE STATE OF MARTIAL

Annotation. The work reviewed the legislation on the defense of Ukraine, the functioning of the Armed Forces of Ukraine and the Territorial Defense Forces of the Armed Forces of Ukraine, as well as the organization of national resistance under martial law. The organizational and legal principles of the institutionalization of the activities of state authorities and military administration in the direction of the implementation of the state policy of civil-military interaction in conditions of martial law by solving a complex of interdepartmental issues regarding the defense of the country, the organization and development of the life support system of the Armed Forces of Ukraine are substantiated. Attention is also focused on solving problematic issues of civilian life with the use of military and non-military forces and means under martial law. Conclusions and proposals are formulated, as well as the directions of promising scientific research regarding the functioning and improvement of the life support system of the Armed Forces of Ukraine in the conditions of martial law are outlined.

Organizational and legal issues of civil-military cooperation, joint coordination and interaction of the Armed Forces of Ukraine with executive authorities, local self-government bodies, public associations, organizations and citizens are determined by special legal acts.

The legal regime of civil-military cooperation and interaction provides for the implementation of a set of activities related to the joint activities of the Armed Forces of Ukraine, other military formations and law enforcement bodies formed in accordance with the laws of Ukraine on coordination and interaction with executive authorities, local self-government bodies, public associations, organizations and citizens for the purpose of their coordination and provision of conditions for the performance of the tasks and functions assigned to them, in particular in solving problematic issues of the life of the civilian population with the use of military and non-military forces and means.

The organization of civil-military cooperation involves: timely identification of relevant objects of the civil environment; determination of appropriate levels of interaction for military command officials; organization of meetings between officials of the military command and heads of civilian facilities; creation of a system of interaction and a notification mechanism with objects of the civil environment; definition of principles and organization of a system of joint planning of actions, exchange of information between the military command and objects of the civilian environment.

Under the conditions of martial law, solving tasks aimed at establishing effective and efficient mechanisms of coordination and civil-military cooperation of executive power bodies and military management bodies with other subjects of interaction (in particular, non-governmental organizations (including international), volunteer organizations and movements, business structures, other public associations and bodies of self-organization of the population) at the level of regional and district military administrations, as well as military administrations of settlements by leaders and officials of the relevant administrations on the basis of transparency and a clear understanding of operational needs is of particular importance and requires further scientific research, the direction of which should primarily focus on the formation and development of an algorithmized system of operational management of relevant forces, means, auxiliary resources and tools based on the international experience of implementing relevant

programs and projects, as well as standards, protocols, regulations, rules and procedures adapted to modern Ukrainian realities.

Keywords: *Defense of Ukraine, martial law, Armed Forces of Ukraine, Territorial Defense Forces of the Armed Forces of Ukraine, national resistance, civil-military cooperation and interaction, life support of the Armed Forces of Ukraine.*

REFERENCES

1. Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu: Zakon Ukrainy vid 12.05.2015 r. № 389-VIII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 2015, 28, st. 250.* URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Pro demokratychnyi tsyvilnyi kontrol nad voiennoiu orhanizatsiieiu i pravookhoronnyymi orhanamy derzhavy: Zakon Ukrainy vid 19.06.2003 r. № 975-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Pro oboronu Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 06.12.1991 r. № 1932-XII (iz zminamy). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR), 1992, 9, st. 106.* URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. Pro Zbroini Syly Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 06.12.1991 r. № 1934-XII (iz zminamy). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR), 1992, 9, st. 108.* URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
5. Pro osnovy natsionalnoho sprotyvu: Zakon Ukrainy vid 16.07.2021 r. № 1702-IX (iz zminamy). *Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 2021, 41, st. 339.* URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
6. Pro utvorennia viiskovykh administratsii: ukaz Prezydenta Ukrainy vid 24.02.2022 r. № 68/2022. *Ofitsiyni Visnyk Ukrainy vid 14.06.2022, № 46, st. 2500, kod akta 111707/202.*
7. Pro dobrovolchi formuvannia terytorialnykh hromad: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 29.12.2021 r. № 1449. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
8. Poriadok orhanizatsii, zabezpechennia ta provedennia pidhotovky dobrovolchykh formuvan terytorialnykh hromad do vykonannia zavdan terytorialnoi oborony : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 29.12.2021 r. № 1447. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
9. Pro zatverdzhennia Tymchasovoi nastanovy z tsyvilno-viiskovoho spivrobitnytstva u khodi pidhotovky ta zastosuvannia Zbroinykh Syl Ukrainy: nakaz Heneralnoho shtabu Zbroinykh Syl Ukrainy vid 02.04.19 № 131.
10. Nastiuk, V., Koropatnik, I., Karelin, V. (2020). Pravovyi rezhym tsyvilno-viiskovoho spivrobitnytstva yak efektyvnyi zasib zabezpechennia operatsii obiednanykh syl. *Pravo i suspilstvo, 4, 183–189* [in Ukrainian].
11. Salnikova, O., Kushnir, V., Proshchyn, I. (2019). Tsyvilno-viiskove spivrobitnytstvo yak element systemy stratehichnykh komunikatsii. Elektronne vydannia. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok, 7* [in Ukrainian].
12. Karamyshev, D.V. (2022). Orhanizatsiino-pravovi zasady tsyvilno-viiskovoho spivrobitnytstva v umovakh voiennoho stanu [Organizational and legal principles of civil-military cooperation under martial law]. *Tezy Mizhnarodnoho naukovoho konhresu "Publichne upravlinnia XXI stolittia: v umovakh hibrydnykh zahroz" – Abstracts of the XXII International Scientific Congress 27 April 2022, Kharkiv "Public Administration of the XXI century: in conditions of hybrid threats , 27 kvitnia 2022 r., 15–18* [in Ukrainian].

The article was received by the editors 12.05.2022.

The article is recommended for printing 10.06.2022.